

Сахалартан бастакы тыл
үөрэхтээҕэ - Семен

Андреевич

Новгородов

Оҕордо: Терешкина К.И

Семен Андреевич 1892
сыллаахха 2-с Хатылы
(Болтоҕо нэһилиэгэр)
Боотуруускай (Чурапчы)
улууһугар төрөөбүтэ. Аҕата
Андрей Александрович
Новгородов үөрэҕэ суох, ол
гынан баран уолаттарын
бастаан Андрей Винокуров
чааһынай оскуолатыгар,
онтон полит.сыылынай Иван
Трофимович Цыценко
чааһынай оскуолатыгар
үөрэттэрбитэ. Бэйэтэ 100-чэкэ
сүөһүлээх баай этэ.

Нэһилиэгэр кинээһинэн
талылла сылдыбыта.

1917 сыллаахха өлбүтэ.

С.А.Новгородов үөрэммит сирдэрэ

1.Дьиэтигэр Андрей Винокуров диэн таҥара дьиэтин псаломщица үөрэппит.

2.Политической сылынай Иван Трофимович Цыценко дьиэтээҕи оскуолатыгар үөрэммит.

3.1905 сыллаахха Дьокуускайдааҕы реальной училищеҕа киирэн үөрэҕин салгыыр уонна 1912с. бүтэрэр.

4.1913с. алтынны 25к. Петербург университетыгар тийэн Илинҕи тыллар факультеттарыгар киирэр. Бастакы сылыгар арабскай уонна персидскэй тыллары үөрэтэр. Сүрүн предмет быһыытынан монгольскай, кытайскай, турецкай, татарскай, маньчжурскай, калмыцкай тыллары хайаан да үөрэтэллэрэ. Ону таһынан нуучча, немец, француз тылларын олох үчүгэйдик билэрэ.

• Үлэлээбит сирдэрэ

- 1912с. Биир сыл тыаҕа учууталлыыр, онтон Бүлүү городской училищетыгар көрдөһөн үлэлии барар.
  - 1914с. Сайын саха норуотун олоҕун, фольклорун үөрэтэр командировкаҕа научнай экспедицияҕа кэлэр.
  - 1916с. Саха сиригэр эмиэ командировкаҕа кэлэр уонна Үрдүкү начальнай оскуолаҕа биир сыл учууталлыыр.
  - 1917-18с. Петроградка научнай Үлэнэн дьарыктаммыта.
  - 1918с. Иркутскай губерния Земскэй управатыгар (Эхирит-Булагатский аймак, о.а. Бурятскай уезд) инструкторынан Үлэлии киирбитэ. Студент буоларынан земство стипендия аныыр.
  - 1919с. Иркутскай университетыгар лингвистинэн киирэр. Манна научнай сотрудник быһыытынан эстэн эрэр карагастар племяларын үөрэтэллэр.
- Сайынын Саха сиригэр барар таһаҕаһы тиэйиини тэрийээччи дуоһунаһыгар үлэлиир.

- 1919с. Иркутскай университетыгар саха салаатын астарга сатыыр да, ол кыаллыбат.
- 1919с. Боотурускай уонна Таатта улуустарыгар научнай экспедициянан дьарыктанар.
- 1920с. Кини саха оскуолаларыгар кинигэ бэчээттээһининэн быһаччы ылсан үлэлиир.
- 1921с. Москваҕа Наркомнац (Народный Комиссариат по делам национальностей) штатын иһигэр киирэн үлэлиир.
- 1921с. кулун тутартан Петроградка саха кинигэлэрин бэчээттииргэ быһаараллар, ол иһин кини олоҕун бүтөһүк сылыгар диэри онно олорон үлэлиир. Бу сыл ыам ыйыгар Коммунистическай партия чилиэнэ буолар. Кинини партияҕа М.К.Аммосов рекомендациялаабыт. Төрөөбүт норуота үөрэхтэнэригэр ис сүрөҕүттэн баһарар киһи: «Саха норуота Советскай былаас чахчы олоххо киирдэбинэ эрэ, үөрэхтэнэр кыахтаах», -диэн толкуйга кэлэр уонна туох баар кыаҕын билиитин ону толорорго уурар.

1917 с. фонетической транскрипцияға олобурбут сахалыы сана
алфавита.

а а е е э э	ʃ ʃ ŋ ŋ t t d d
æ æ ш ш і і	
и и у у ь ь	п п с с з з
ю ю ѡ ѡ w w	л л р р б б
к к q q g g	м м j j j j f
s s h h r r i i l l k k	

Latin Alphabet

a.	e.	ə.	æ.
ı̇.	ı̈.	ω.	w.
ı̄.	i.	u.	y.
k.	q.	g.	j.
ı̇.	t.	d.	n.
e.	z.	ı̄.	p.
b.	j.	ı̄.	m.
r.	ı̇.	ı̄.	s.
h.	:	-	

pa ap sap
qəpta ampa:r

pa ap sap
qəpta ampa:r

saqalw:
suruk bicik

(PITCHER STRAP)

ampa:r

Copyright © 1910, by the
Publishing Co. of the University of Chicago

pa ap sap

Кэргэнэ Мария Павловна Фелицына Петербург куоракка Дьахталлар Үрдүкү курстарыгар үөрэммитэ. Онтон Илинги тыллары үөрэтэр институт арабскай салаатыгар үөрэммитэ. Отуттан тахса сыл Наукалар Академияларыгар библиотекардаабыта.

- Валентина Семеновна Новгородова , Семен Андреевич соботох кыһа, аҕата өлбүтүн кэннэ кулун тутар 8 күнүгэр 1924 сыллаахха төрөөбүтэ. Филолог үөрэхтээх, кандидатскайын «Э.Эристиин айар Үлэтэ» диин темаҕа суруйан көмүскээбитэ. Ленинградка олорбута. Маңнайгы үрдүк үөрэҕин Саха сиригэр ЯГУ нуучча тылын салаатын кыһыл дипломуна бүтэрбитэ. Иккис үрдүк үөрэҕин Ленинградка немец тылын салаатын бүтэрбитэ.

- Семен Андреевич Попов - Сэмэн Тумат, С.А.Новгородов
бииргэ төрөөбүт балтын уола - саха биллиилээх
прозаига, критигэ, поэта.

- Олунньу 28 күнүгэр 1924 с.
- С.А.Новгородов Ленинград куоракка сырдык тыына быстыбыта.
- Саха АССР Совнаркома кини аатын үйэтитэр дьаһаллары ылбыта: оботугар ый аайы пенсия анаабыта. Илинни тыллари үөрэтэр институт үчүгэйдик үөрэнэр студеныгар С.А.Новгородов аатынан стипендияны олохтообута. Якутскай куорат биир уулуссатыгар, Чурапчы педагогическай училищетыгар аата иҥэриллибитэ. Билигин Чурапчы орто оскуолата кини аатын сүгэр.

- Республикабыт бастакы Презеденэ М.Е.Николаев
- **1996 сыллаахха**
- саха алпаабытын төрүттээччи, бастакы учуонай, лингвист С.А.Новгородов төрөөбүт күнүн (олунньу 13 күнүн)
- **ИЙЭ ТЫЛ**
- күнүнэн биллэрбитэ.

- С.А.Новгородов төрөөбүт сахатын норуота үүнэригэр — сайдарыгар үгүс үтүөнү оҥорбутун киһи аймах умнубат, кини аатын үрдүктүк тутар. Үлэлээбит үлэлэрин түмэн кинигэлэри таһаарар.
- **Үтүө киһи сырдык аата үйэлэргэ ааттана турдун!**